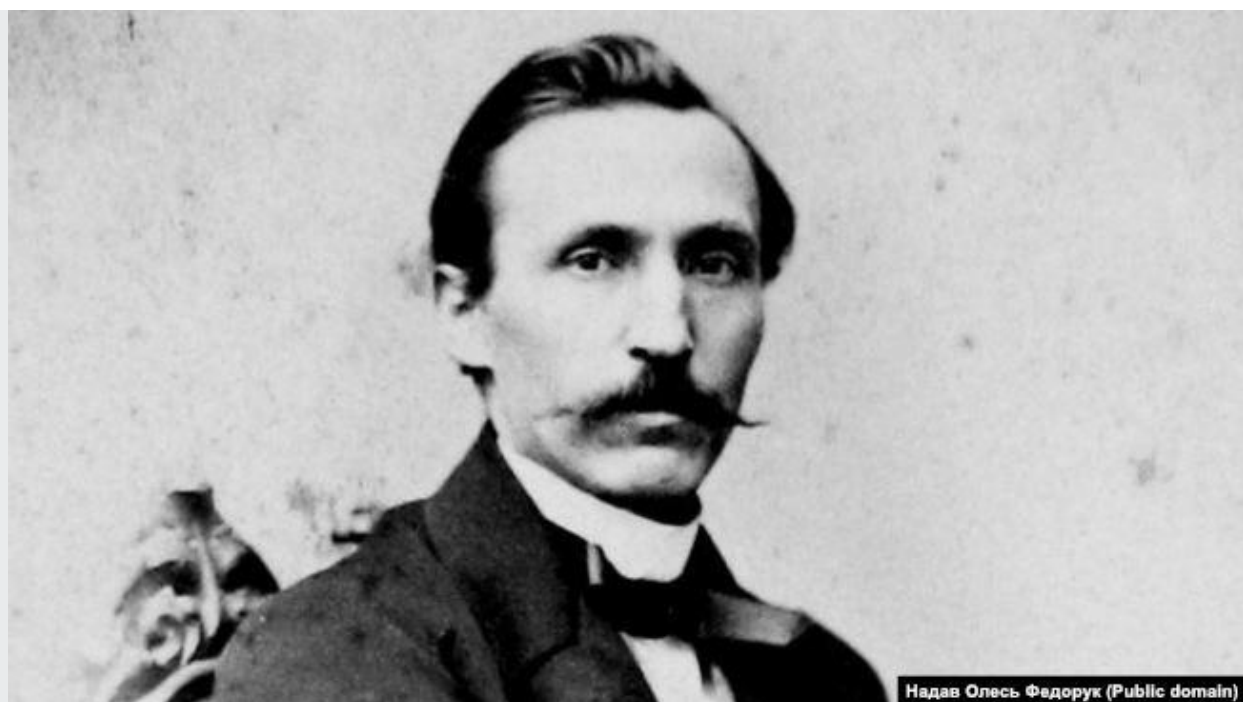

Україна vs Росія. Пантелеймон Куліш керувався тим, що саме мова є основою української нації

03 Серпень 2019, 19:10

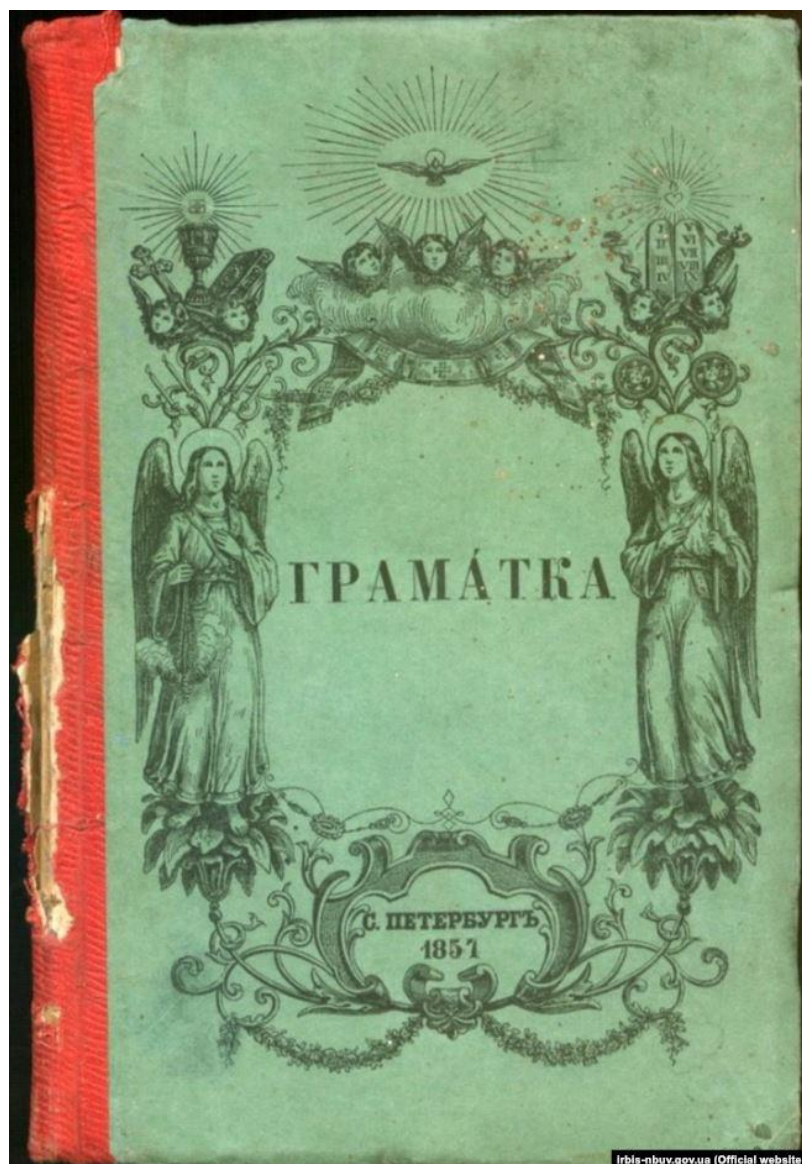
[Петро Кралюк](#)

Пантелеймон Куліш (1819–1897) – український письменник, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач, критик, редактор, видавець

7 серпня цього року виповнюється 200 років із дня народження Пантелеймона Куліша – одного з чільних представників українського національного відродження XIX століття. Можна навіть сказати: одного з творців модерної української нації

Саме Куліш був творцем українського алфавіту, одним із перших перекладачів Біблії українською мовою, автором першого українського роману... Перелік заслуг цієї людини можна продовжувати.

«Грама́тка» Пантелеймона Куліша – перший україномовний буквар. Книга була видана в 1857. Буквар Куліша відкрив серію україномовних підручників для початкової освіти, що з'явилися в Східній Україні протягом 1857–1862 років. Обсяг «Грама́тки» – 149 сторінок

За часів радянської влади Куліш хоч і не був під заборонаю, але його творчість свідомо маргіналізувалася. Багато чого незручного в ній було для радянських ідеологів. На жаль, ця маргіналізація загалом збереглася й у часи незалежної України. Куліш принаймні не розглядається як один із головних українських національних героїв. А його велика й багатогранна творчість, за великим рахунком, не знайшла належного осмислення й оцінки.

Пантелеймон Куліш (1819–1897)

У контексті ж нинішньої політичної й культурної ситуації нашим очільникам й «широким народним масам» просто не до Куліша. У них інші пріоритети й герої.

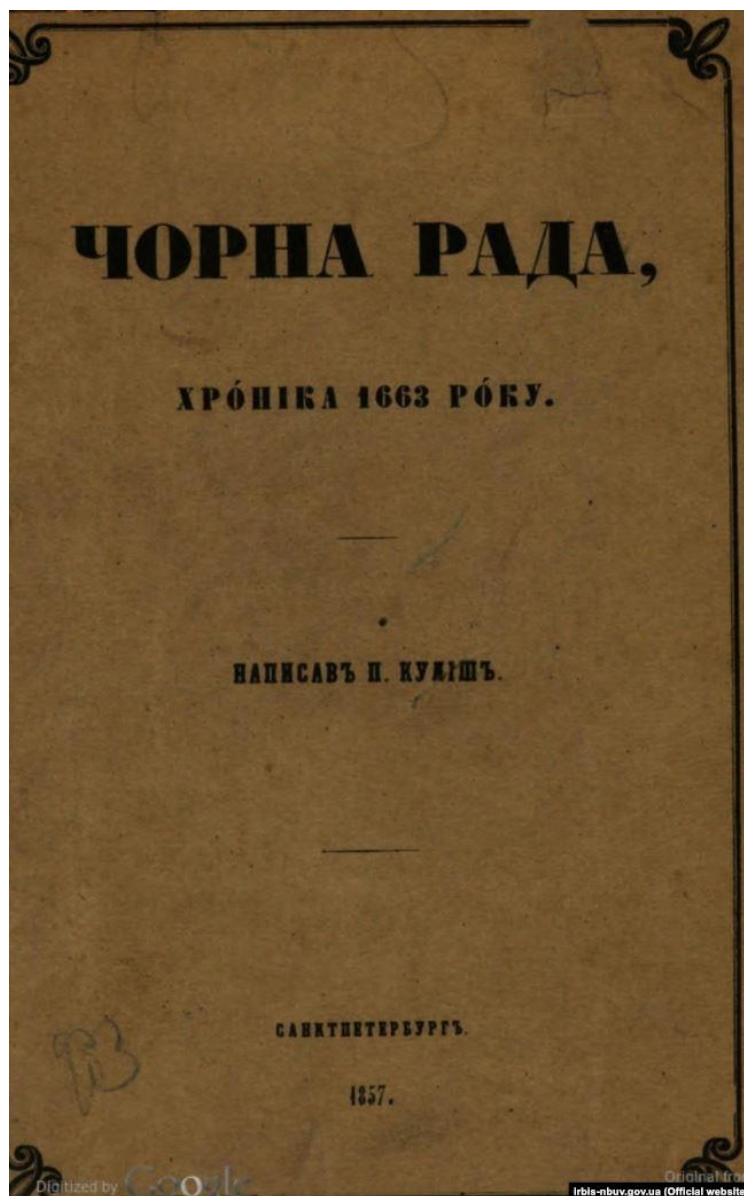
Насправді Куліш на диво актуальний. Багато речей, про які він вів мову, не втратили свого значення до дня сьогоднішнього.

Під знаком «Чорної ради»

Куліш, як зазначалося, є автором «Чорної ради» – першого роману українською мовою. Написаний цей твір був на основі історичних матеріалів. У 1663 році під Ніжином відбулася так звана чорна рада, учасниками якої були не лише заможні й впливові козаки, а й козацька голота, різноманітна чернь. Завдяки останній на ній гетьманом обрали Івана Брюховецького, який роздавав щедрі обіцянки. Підтримуваний козацькою старшиною Яким Сомко зазнав поразки. Обрання Брюховецького призвело до дезорганізації суспільного життя на Гетьманщині. Популістські обіцянки новообраного гетьмана так і не були реалізовані. Від обрання Брюховецького не виграли ні козаки, ні простолюди, а лише купка наблизених до нього людей. Щоб утримати владу, гетьман пішов на значні поступки Москві, зробивши помітні кроки в обмеженні прав Української гетьманської держави. Не даремно козацькі літописці вкрай негативно оцінювали діяльність Брюховецького. А історики трактують його гетьманство як одну з найтрагічніших сторінок Руїни.

Куліш, окрім згаданого роману, в своїх творах неодноразово звертався до подій Ніжинської чорної ради 1663 року. Для нього це була знакова подія в історії України. І він хотів, щоб вона не повторилася.

Хоча в Україні Кулішева «Чорна рада» є відносна знаним твором, сумнівно, що багато людей зрозуміли засадничі ідеї цього твору.

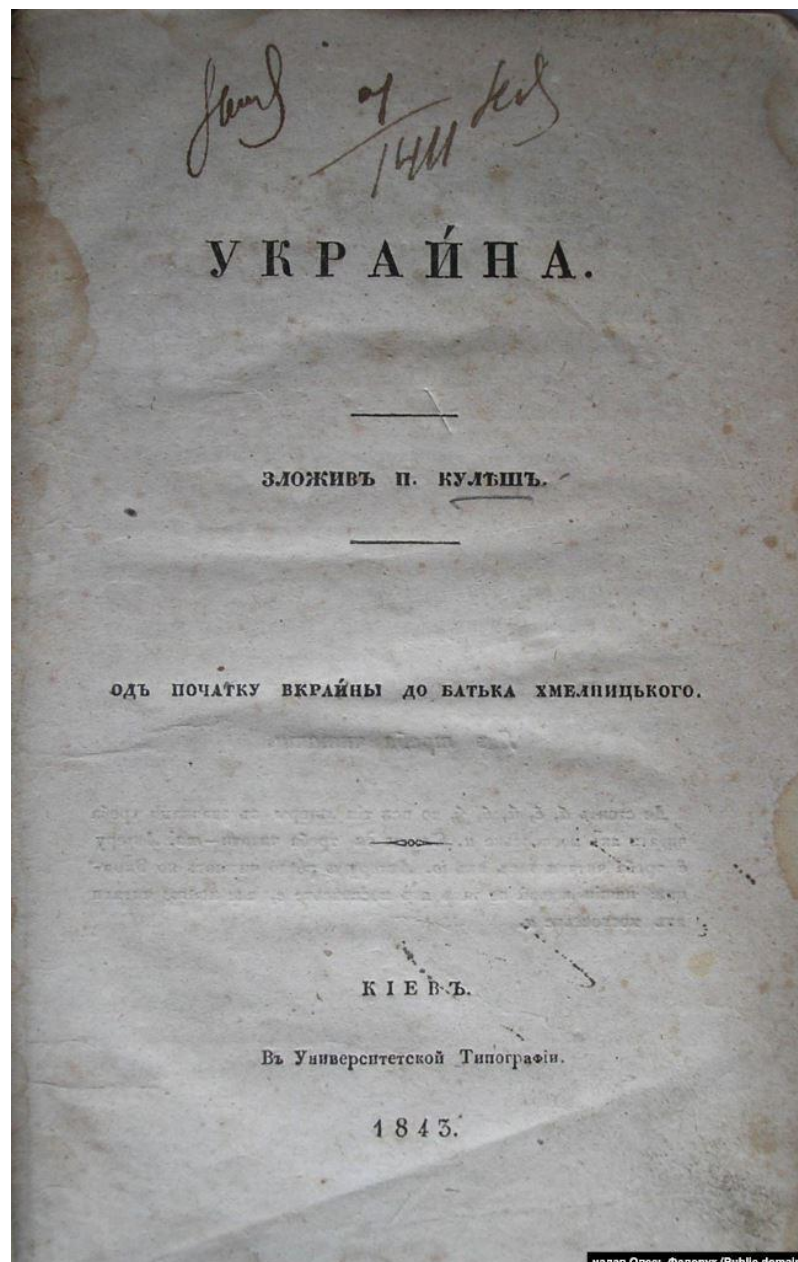

«Чорна рада» повна назва «Чорна рада. Хроніка 1663 року» – перший історичний роман українською мовою, вперше виданий повністю Пантелеймоном Кулішем у 1857 році

Куліш, осмислюючи історичні реалії в «Чорній раді», ніби зумів «заглянути в майбутнє». Він попереджав до чого може призвести триумф популістських ідей. Ці ідеї дали про себе знати під час «визвольних змагань» у 1918 – 1920 років. Їх так чи інакше використовували лідери Центральної Ради, які, в остаточному підсумку, стали політичними банкрутами. Під їхнім впливом перебували лідери Директорії, які

зруйнували Гетьманат Павла Скоропадського, а свою повноцінну державу так і не змогли створити. Дезорганізацією українських державних інститутів найкраще скористалися більшовики. Вдаючись до популістських комуністичних гасел, обіцяючи віддати землю селянам, заводи – робітникам, вони зуміли прихилити на свій бік немало частину українців. Без цього більшовики не змогли утвердитися на українських землях. А далі був кривавий терор і Голодомор...

Шкода, але попередження про шкочу популістських ідей, про які писав Куліш у «Чорній раді», не дуже розуміють і сучасні українці. Популізм й надалі буйним цвітом квітне в нашому сучасному політичному житті.

Поема Пантелеймона Куліша «Україна», видана в Києві у 1843 році

Важливість українського слова

Куліш вважав, що потенціал українського народу дуже великий. Наприклад, у статті «Зазивний лист до української інтелігенції» він писав: «Не малий ми нарід, дарма ще нас не добачають наші сусіди у своїм величанні. Немалий уже тим, що, докіль стояли ми за Польщу, під п'ятою в ляха звивалась Москва, а як почали стояти за Москву, стала тоді Польща пищати під п'ятою в москаля».

Правда, письменник був далеким від ідеалізації українців. Неодноразово вказував на їхні вади, на недостатню нецивілізованість українського народу, на культурну обмеженість його елітарних верств. Звісно, це далеко не всім подобалося.

Сам же Куліш пройшов непросту еволюцію у своїй критичності щодо українських народних мас. Якщо він у ранні роки захоплювався козацтвом як найяскравішим українським феноменом, то в зрілі роки піддав цей феномен гострій критиці, вважав, що чимало бід українського народу було пов'язано з нерозумними діями козацтва та їхніх провідників. Про це Куліш, зокрема, відверто сказав у своєму різкому вірші «До рідного народу»:

Народе без пуття, без честі і поваги,

Без правди в письменах, завітах предків диких,

Ти, що постав з безумної одваги

Гірких п'яниць, сіпак і розбишак великих.

Куліш вважав, що на місце «безумної одваги» має прийти клопітка культурна робота, котра, передусім, має виражатися у плеканні рідної мови. Тому в згаданому вірші є такі слова:

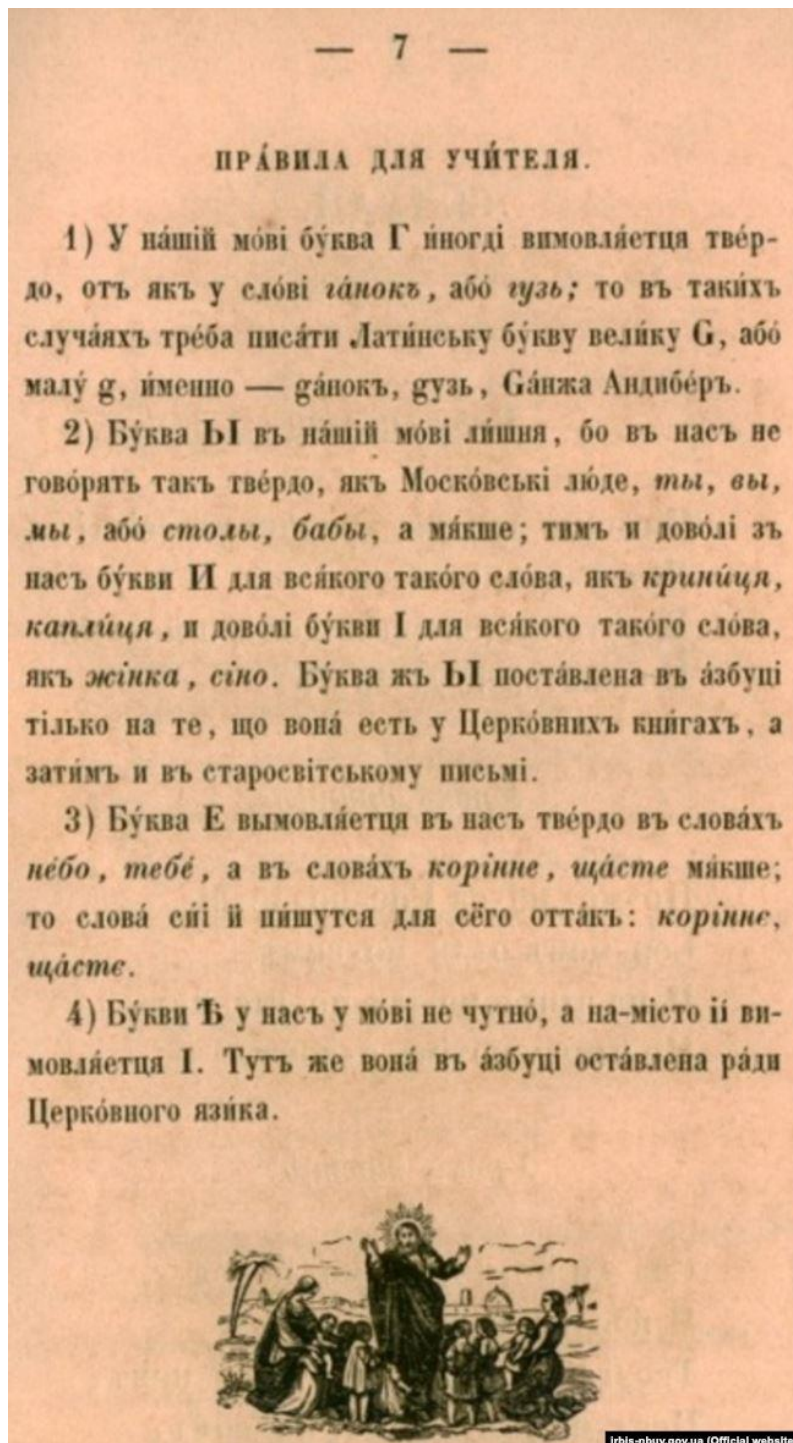
Єдиний в тебе скарб – прапращурівське слово,

Заклав його Боян від кражи й чужождства:

Одно воно життя твого міцна основа,

Певніша над усі потуги і багатства.

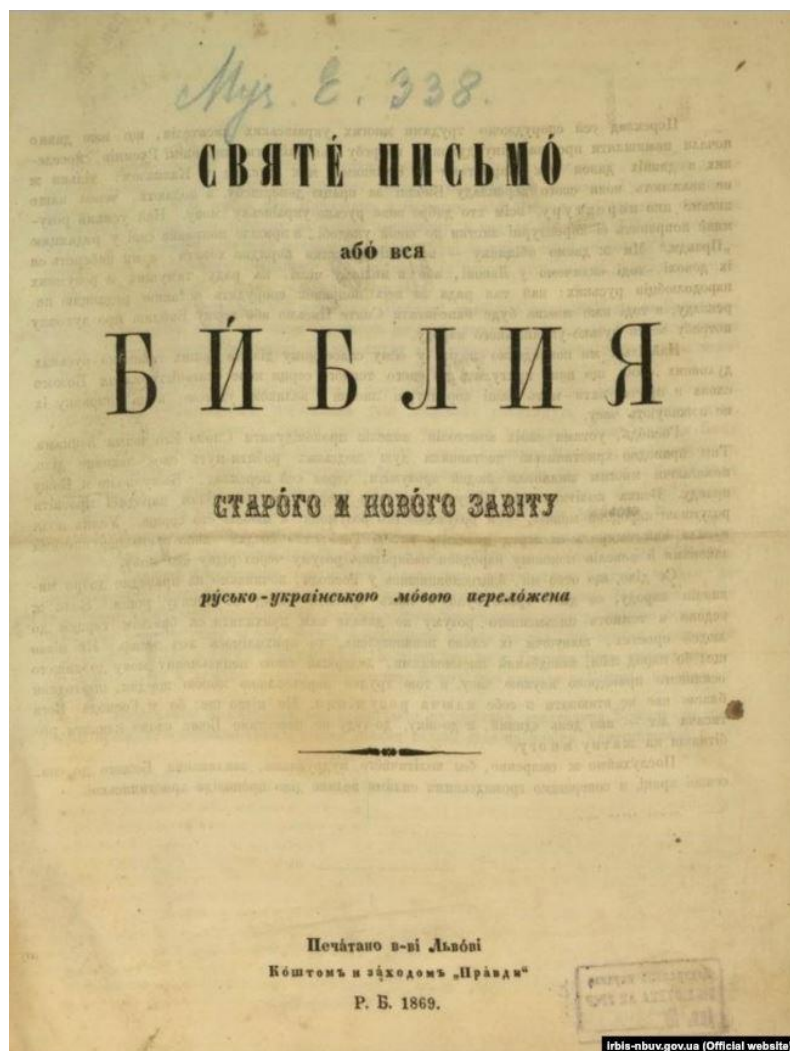
Письменник у своїх роботах показував, що українська мова є мовою природною, такою, якою говорять люди. І що вона існувала з давніх часів. Цю мову він протиставляв штучній книжній мові, яка з'явилася в Україні на базі старослов'янської. А потім ця мова трансформувалася в штучну мову російську.

Частина сторінки із «Граматки» Пантелеймона Куліша. Перший український буквар був виданий у 1857 році

Куліш зробив чимало для того, аби українська мова отримала «права громадянства», щоб нею друкувалися різні твори – як для простолюду,

так і для вчених людей. З цією метою він укладає українську абетку, збирає фольклорні твори й публікує їх, видає перший український часопис «Основа», стає автором різноманітних творів – художніх, публіцистичних, наукових тощо. Зрештою, перекладає Біблію й твори класиків світової літератури українською мовою. Просто дивує, скільки зробила ця людини.

Видане у 1869 році у Львові «Святе письмо або вся Библия Старого и Нового Завіту русько-українською мовою переложена» у перекладі Пантелеймона Куліша

ШЕКСПІРОВІ ТВОРИ

З МОВИ БРИТАНСЬКОЇ

МОВОЮ УКРАЇНСЬКОЮ

ПОПЕРЕКЛАДАВ

П. А. КУЛІШ

ТОМ ПЕРВИЙ

ОТЄЛЛО

ТРОЇЛ ТА КРЕССІДА

КОМЕДІЯ ПОМИЛОК

У ві Львові

з Друкарні Товариства імени Шевченка

від зареком К. Беднарського

1882

надав Олесь Федорук (Public domain)

Видання 1882 року творів Вільяма Шекспіра українською мовою у перекладі Пантелеймона Куліша

На цю подвижницьку працю його надихала думка, що саме мова є основою буття української нації. Він розумів, що коли українці утвердяться як нація зі своєю мовою, то це стане сильним (якщо не смертельним!) ударом Російській імперії. Куліш писав: «Пам'ятне бо нам слово московського оракула: польське повстання єсть ніщо, як порівняти його з повстанням літературної України. Там, рече, відпала б, може, під лихий час, невеличка провінція від Імперії; а тут мужицька мова, ставши літературною, розколе Імперію на самій серцевині».

Краще не скажеш.

Відтоді багато що змінилося. Однак імперія Російська збереглася. А її очільники намагаються всіляко обмежити вживання й використання

української мови. Адже чим більше цієї мови, тим меншим стає їхній «русский мир».

Петро Кралюк – проректор Острозької академії

Джерело:

https://www.radiosvoboda.org/a/30090635.html?fbclid=IwAR0aXLf0zC3WSRqYGXGBvbtUqq_Mb_YwnfAouf_SZijgiupC7utMssQvA